

ACTIVITATEA CULTURALĂ ÎN MARILE MUZEE AMERICANE

O călătorie de studii și informare în S.U.A. a prilejuit autorealizarea acestor rînduri în contact nemijlocit cu realitatea muzestică nord-americană, la nivelul unui orizont larg, oferit de vizitarea celor 28 de instituții muzeale grupate în marile metropole: Washington, Chicago, Los Angeles, New-York și Philadelphia.

Dacă la sumara enumerare a centrelor culturale amintite vom adăuga marile grădini zoologice din Washington și New-York, planetariul și acvariumul din Chicago, orașele-rezervat istorice virginiene Williamsburg și Jamestown și rezervata ludiăna de la Silvertown, obținem un palmares variat de principii, metode, sisteme de lucru pe plan științific, cultural și tematico-expozițional, care se cere, evident, fructificat din toate punctele de vedere la capitolul experiență.

Cît despre această modestă prezentare, ea va căuta să înfățișeze doar cele mai caracteristice aspecte ale activității culturale desfășurate de marile muzee americane cu o deosebită tenacitate, amply și sistematic, apelîndu-se, în special, la ingenioasa foloasă a mijloacelor tehnice, care, așa cum vom vedea, rezolvă plastic și sugestiv complicate probleme de muzeografie expozițională și propagandă științifică.

Marea majoritate a muzeelor americane îmbină pe plan organizatoric, financiar, principiul colaborării dintre stat și inițiativa particulară, în formula finanțării mixte a acțiunilor de dotare materială, sporire a colecțiilor, organizare de campanii științifice.

În schimb, cu excepția unor colecții particulare și a muzeelor patronate de universități, unitățile muzeale sînt conduse centralizat atît în ceea ce privește aspectul funcțional științific, cît și cel cultural, de Institutul Smithsonian de la Washington. Acest institut, dotat cu un adevărat stat major științific, coordonează viața muzestică americană, dîndu-i un caracter omogen, și, lucru specific american, organizează un permanent sondaj al opiniei marelui public, la nivel central și în cadrul fiecărui muzeu în parte. Institutul, după cum mi-a relatat directorul adjunct dr. Silvio Bedini, dirijează prin secții specializate activitatea muzestică și veghează la buna desfășurare a procesului muzeistic pe care domnia sa l-a definit drept „Opera de selecționare sistematică și redirecționare a variatelor aspecte ale vieții materiale și spirituale care urmează să fie înfățișate marelui public într-un anumit cadru, care este muzeul”.

„Exponatul, afirma dr. prof. Phina Deloug, conservator la muzeul de antichități al universității din Chicago, este un argument științific pentru specialist și un pretext convingător de la care pleacă în procesul educativ, cînd este vorba de marelui public; din acest punct de vedere, expoziția trebuie, în primul rînd, să se adreseze lui, să-l emoționeze, să-l convingă și, evident, să-l instruiască”. Institutul Smithsonian are o secție specială consacrată activității culturale numită „Secția de investigație, anchetă și difuzare”, cu opt birouri sau direcții-oficii, după cum urmează:

1. Ghidaj interior și turistic (exterior).
2. Publicații pentru adulți.
3. Publicații pentru copii și tineret.
4. Copii și mulate, reproduceri comerciale.
5. Ilustrate, ghiduri de buzunar.
6. Anchetă.
7. Colaborare cu instituțiile de învățămînt.
8. Filme științifice și artistice cu teme muzestice și două întreprinderi specializate pentru executarea de copii, bijuterii, mulate și jucării instructive.

Secția colaborează direct cu serviciile de informare, ghidaj și librărie ale fiecărui muzeu în parte, care sînt conduse de un director asistent sau director-coordonator secund.

În afara acestei secții, Institutul Smithsonian dispune de o direcție specială pe lîngă secretariatul Institutului, care conduce ceea ce în limba american se numește Club-muzeu, incluzînd, într-o singură notune, manifestările organizate de muzeu în săli speciale: conferințe, concertectiv, evocări istorice dramatizate, mese rotunde, seri de experiențe științifice.

Clubul, care, în cazul muzeelor universitare din Philadelphia, Los Angeles și Muzeului de istorie tehnică din Chicago, este înzestrat cu săli de mese și bucătării, oferă amatorilor dineuri, recepții de epocă, banchete istorice, de la care nu lipsesc, după caz și distribuție, Cristofor Columb, Henric VIII sau, eroul național al colonizării, Sir Walter Raleigh.

Oricare ar fi profilul muzeului, vizitatorul este întîmpinat în sala centrală de cea mai utilă instituție muzeografică, așa cum am putut să mă conving cu străin, copleșit de imensitatea spațiului și varietatea colecțiilor: serviciul de informare, flancat de librăria muzeului și postul de ghidaj.

La serviciul de informare, în funcție de limba pe care o vorbeste, interesul manifestat și timpul pe care îl are la dispoziție, vizitatorul primește, în mod gratuit, ghidul muzeului cu planul detaliat sistematizat pe

secții și etaje, ghidul automat sau însoțitorul translator și recomandări prețioase, care îi atrag atenția asupra celor mai valoroase exponate ce trebuie să fi vizitate cu precădere. Tot la nivelul acestui oficiu, specialiștii sînt îndrumați spre laboratoare, depozite, birourile colegilor cu care doresc să se consulte în diferite probleme.

Este soluționată, în acest fel, problema atît de delicată a orientării prealabile a publicului și, totodată, aceea, atît de importantă a selecționării pe categorii de vîrstă, pregătire, interes, idealul realizării unui ghidaj diferențiat, oportun. Există, așadar, ca și în cazul muzeelor noastre, un prim contact, de la care, naște creator, procesul educativ, de instruire.

Trecînd peste mijloacele tehnico-plastice de punere în maximă valoare a exponatului, care ating înaltă virtuozitate în cazul muzeelor de științe naturale din Chicago și Los Angeles sau în cel al Muzeului de istorie a tehnicii de pe malurile Michiganului, se impune a sublinia un element nou care întregeste viziunea muzeografică, mărînd considerabil gradul de interes, de perceptibilitate a publicului. Este vorba, în speță, de sălile de protecție și filmare. Fiecare muzeu este dotat cu cîteva săli de filmare în care rulează, în funcție de tematica secțiilor, filme de 30—45 minute, turnate la comandă și cu indicațiile Institutului Smithsonian. Vizitatorul Muzeului de istorie din Washington care vede pe peliculă, timp de trei sferturi de oră, sugestive momente ale colonizării sau războiului de independență, vizitatorul Muzeului tehnic din Chicago, descîrînd pe peliculă dramatica luptă a organismului omenes cu boala, copiii și studenții cărora, în sălile de filmare ale muzeelor de științe naturale, li se dezvăluie cele mai tainice culturi ale junglilor — sînt beneficiarii unui act cultural cu consecințe majore.

„Pentru noi, filmul educativ este odoarea lentilei care mărește puterea unui aparat optic; el amplifică, expună și fixează procesul instructiv-muzeal”, gîncea sublinieze dr. Bryan Bruce, de la Muzeul indienilor din Sud Wirst, la Los Angeles. Același coleg, care mi-a prilejuit vizitarea Hollywoodului, mi-a furnizat următoarele date, deosebit de interesante, pe care le redau întocmai:

Cinematica muzeelor din America de Nord are în arsenalul său ilustrativ un număr de circa 1 600 titluri de filme, dintre care, peste 100 au fost turnate în ultimii doi ani. Cîteva titluri sînt semnificative: filmele artistice istorice: „Descoperirea Americii”, „Un mare patriot, George Washington”, „Războiul civil”, „Cucerirea Far-westului”, filmele artistico-științifice: „Vinătoarea de balene”,

„Pe urmele etefanților”, „O familie de lei”, filmele științifice: „În luptă cu microbilii”, „Primii zburători”, „Ce este o rachetă?”.

Dacă ne gândim doar la faptul că, în cele 8 săli de spectacol ale Muzeului de istorie a tehnicii din Chicago, rulează zilnic 8 filme, însumând 80 de spectacole film, problema cinematografului muzeistic se impune ca un deziderat al tehnicii răspîndirii culturii în secolul XX. La plecare, vizitatorul are la îndemână cel de-al doilea factor important al propagandei culturale: cartea și materialul ilustrativ, de la cartea poștală la trusele de diapitive. Și aici domnește preocuparea pentru o tratare pedagogică, atractivă, diferențiată a cuprinsurilor. Țin să pun în special accentul pe un element cu totul nou, pentru noi, muzeografi din Europa. Este vorba de prezența materialelor care se adresează în exclusiv publicului infantil. Truse cu miniaturi de animale preistorice sau actuale, truse-miniatură cu minereuri, machete de nave și locuințe, indieni și conchistadori își dau întâlnire în standurile acestor librării-muzeu extrem de solicitate. Turistul matur, îndrăgostit de specificul cultural al locului își poate procura excelente copii miniaturale ale celebrelor bijuterii aztece și maiase, ale statueteilor și vaselor modulate de mîna străvechilor civilizații.

Captivat, asaltat de variate și ingenioase mijloace, vizitatorul este atras spre noi forme de colaborare cu muzeul și implicit de instruire a sa.

Clubul Muzeului American popularizează în jurul său societățile de prieteni ai muzeului, care beneficiază de reduceri la spectacole și excursii, la publicatii, la abonamente. În funcție de gusturi și aptitudini, acești prieteni-colaboratori sînt, în majoritatea cazurilor, grupați pe cercuri (artă plastică, muzică, istorie), nelipsind de la nici un muzeu cercul ghizilor voluntari. Conferințe și concerte, mese colegiale, contribuie la formarea spiritului de colectiv, de colaborare.

La Los Angeles, avînd prilejul să vorbesc prietenilor muzeului despre artele plastice de la noi din țară, am fost asaltat cu întrebări, care îmi recomandau un public matur și rafinat, preocupat de propria sa instruire și de difuzarea culturii în cercuri mai largi.

Se ajunge astfel, la o treaptă superioară de continuitate și adîncire sistematică a efectelor cultural-educative, pe care bucurăm azi numi-o contaminare progresivă culturală.

Intellectualul pasionat, cu voce caldă și logică excelentă, care m-a călăuzit prin sălile Muzeului de artă modernă din New-York,

era unul din acești ghizi voluntari, crescuți la școala muzelor. Acest nou produs al școlii muzeistice benevoles și cuprînzătoare, ghidul voluntar, l-am întâlnit peste tot de la Atlantic pînă la coastele însorite ale Pacificului. În cadrul discuțiilor purtate, am cunoscut oamenii care frecventau de mai bine de zece ani clubul muzeului, auziau conferințe și participau la spectacole și excursii.

Manifestările culturale organizate de cluburile muzeelor sînt foarte variate, instructive și, lucru vrednic de menționat, înserate cu grijă în programe, cataloage, calendare și alte publicatii pe care muzeul le pune la dispoziția marelui public și din care am ales cîteva exemplare, spre edificare, pentru specialiștii din țară.

Înainte de a fi expuse, tipărite, toate materialele destinate marelui public sînt triate, la nivelul muzeului respectiv de un director asistent, care răspunde, ca și în cazul expozițiilor de cel mai important și, din păcate, deseori neglijat factor: accesibilitatea. Acest redactor-regizor al accesibilității este specialistul care, după fericita expresie a directorului asistent de la Muzeul de Istorie Naturală din Chicago, dr. prof. F. Woodman, „traduce limba savantului în graiul accesibil vizitatorilor și pregătirii publicului aici — adăuga cu un zîmbet fin dominația — un am care nu înțelaga ce i se spune este, prin definiția pierdut pentru procesul de instruire”. Specialiștii muzeelor tin conferințe și în mediul rural, în special în rîndurile fermierilor, la grupuri de 15—20 auditori. Tematica conferințelor este foarte variată și, în general, se lasă dirijată de preferințele publicului, consultate cu grijă de Serviciul de anchetă.

În ultima instanță, iată-ne în fața unei probleme deosebit de gingașe: consultarea publicului.

Nu e vorba, în cazul nostru, n-ar permite-o de altfel nici spațiul și nici cadrul lucrării, să discutăm aspectul pedagogic și sociologic al unei probleme atît de complexe. Mă voi mulțumi mai degrabă să relev mijloacele tehnice ale realizării acestui contact pretios. Fără doar și poate, primul element rămîne clasică condică de impresii, în care, în treacăt fie spus, am întâlnit admirabile aprecieri la adresa artei brăncușiene, pentru care americanii profesează un adevărat cult.

Intervin însă și elemente noi, necunoscut în muzeografia românească ca: masa rotundă a prietenilor muzeului, organizată în diferite ipostaze, de la convorbirea publică, pînă la interviurile micului ecran; talonul informativ de pe ultima pagină a publicațiilor; cutiile de sugestii, și, în fine, procedee deosebit de ingenioase al aparatelor de înregistrat,

care, declanșate cu ajutorul unui simplu buton, prind pe bandă miile de sugestii ale vizitatorilor.

Oricît de diferite ar fi însă toate aceste mijloace de activitate și consultare a publicului, ele lasă să se citească clar o singură și netă tendință: aceea de a polariza în jurul muzeelor o vastă și sistematică activitate culturală în care muzeograful, omul de specialitate, este chemat să-și pună la contribuție pricepera, talentul și ingeniozitatea, cîteodată cu riscul unor exagerări cu iz de comercializare și reclamă.

În mare însă, privită critic, exigent, această activitate apare împunătoare și consecventă și ne oferă, cred, exemple utile, și, în mare măsură, aplicabile.

Ne mai rămîne, fără a pretinde prin aceasta de a ne apropia de epuizarea unei probleme atît de complexe ca aspectele activității culturale cu marele public, să prezentăm ca o latură interesantă și fecundă în sugestii, evocarea istorică, făcută cu aceeași nedezmintită ingeniozitate.

Americanii, bănuți de europeni a fi net anticonseruatori și netraditionaliști, au început să valorifice cu pasiune fiecare palmă de pămînt legată de un trecut care, față de mileniele istoriei europene, poate număra doar secole.

La Williamsburg și Jamestown au fost imortalizate vechile episoade ale existenței coloniale, cu forturi din vremea Stuartilor și nave de război ancorate pe malurile Jamesriver-ului, cu ulite bătrîne de amintiri, hanuri și ateliere, deservite de personaje îmbrăcate în costume de epocă. Nu e vorba de un ieftin carnaval oferit snobilor lacomi de senzații, ci de autentice sfertări, purtînd bunul semn al seriozității și sobrietății științifice.

Asocierea de idei cu bătrînele rateșuri și cetăți moldovene se face organic, în mîntea unui drumet, care pe ulicioarele Williamsburgului secolului XVIII simte mîndria stăpînirii unor comori ca Suceava și Putna, curțile domnești de la Piatra, Bacău sau Tirgoviste.

Scurta prezentare făcută unui ales public de specialiști este doar un punct de plecare, pozitiv, pe drumul unor discuții rodnice, menite să valorifice un schimb de experiență incipient. Este în egală măsură invitatie la stabilirea unor schimburi de publicatii și specialiști. Solicitată de un interes reciproc pe care îl găsește extrem de sugestiv redat în cuvintele cu care am fost întîmpinat de directorul asistent al Muzeului de artă modernă din Los Angeles, Herbert Friedmann: „N-aveți nevoie de nici o recomandare dacă veniți din țara celui mai mare artist al omenirii”.

IULIAN ANTONESCU